

OPEN DIALOG FOUNDATION

Open Dialog Foundation, 11a Szucha Avenue, office 21, 00-580 Warsaw, Poland

Tel. + (48) 507 739 025

www.odfoundation.eu

Warszawa, 22.04.2013

Zawirowania na największym rynku Azji Środkowej – polski biznes w Kazachstanie

Kazachstan pozostaje rynkiem, odbieranym jako atrakcyjny przez inwestorów z różnych branż. Pomimo trudności, jest nadal jednym z najbardziej stabilnych i perspektywicznych krajów dla inwestycji spośród republik postsowieckich w Azji Środkowej. Wiążą się one jednak z istotnymi ryzykami.

W kraju obecne jest stosunkowo szerokie spektrum polskiego biznesu. Ok. 50 polskich firm i ich przedstawicielstw prowadzących działalność w Kazachstanie zrzeszonych jest w Klubie Polskiego Biznesu zarejestrowanym przy Wydziale Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Astanie. Do największych polskich spółek od dawna prowadzących działalność w Kazachstanie należą czołowe firmy farmaceutyczne: Polpharma oraz Polfa (której udziały w marcu 2013 r. nabył ostatecznie BM Medical S.A.). Spory sukces odniosła firma Selena, która w Kazachstanie stała się jednym z liderów w branży chemii budowlanej. Przy wprowadzaniu produktu na mocno nasycony towarami chińskimi rynek, istotne są umiejętności marketingowe, które przekonająby potencjalnych klientów do zakupu produktu droższego, ale wyższej jakości. Niezbędna jest też znajomość lokalnych realiów kulturowych, zróżnicowania (także pod kątem modeli prowadzenia interesów), oraz zaangażowanie personelu lokalnego. Niełatwa rzeczywistość biurokratyczna, otworzyła możliwości dla usług świadczenia pomocy formalno-prawnej zagranicznym inwestorom. W Kazachstanie otworzyła swoje przedstawicielstwo np polska firma prawna Chałas i Wspólnicy, działa też spółka Adalan, która na miejscu analizuje rynek farmaceutyczny i doradza pod kątem możliwości wprowadzania nowych produktów.

Gdzie znajdują się nisze rynkowe?

Na rynku Kazachstanu są obszary, w których same władze deklarują chęć przyciągnięcia inwestycji z zewnątrz. Ministerstwo Przemysłu i Nowych Technologii Republiki Kazachstan publikuje informacje o przemysłowych niszach rynkowych w kraju¹. Należy do nich w pierwszej kolejności rozbudowa infrastruktury sektora naftowo-gazowego, chemicznego i petrochemicznego. Dalej – przemysł maszynowy, wytwarzania energii elektrycznej, budowlany i materiałów budowlanych, farmaceutyczny, dóbr konsumpcyjnych, rolny, wydobywczy, turystyczny, transportowy i logistyczny. Nacisk kładziony jest na stworzenie podwalin pod rodzimą produkcję (budowy zakładów), a nie wprost import gotowych towarów. Trend ten będzie się utrzymywał – jest to konsekwencja bliskości Chin, konieczności zmniejszenia zależności od eksportu nieprzetworzonych surowców mineralnych, oraz starań o członkostwo w Światowej Organizacji Handlu (WTO). Spodziewany w 2013 r. akces do tej organizacji pełniej niż dotychczas włączy gospodarkę Kazachstanu w światowy obieg wymiany towarów. Władzom zależy więc na konkurencyjności własnej produkcji. Trwają procesy wdrażania systemów standaryzacji, ujednolicania certyfikatów, a także dostosowywania się do globalnych standardów ISO. Aktualnie zwiększony nacisk kładziony jest na rozwój nowych technologii i innowacyjności – wyraźny trend także w kontekście podtytułu i tematu przewodniego globalnej wystawy EXPO (2017): „Energia przyszłości”.

Dostępne dla zagranicznego, w tym polskiego kapitału pozostają duże projekty infrastrukturalne o

znaczeniu strategicznym, takie jak budowa przecinającego cały kraj ciągu komunikacyjnego tzw „Nowego Jedwabnego Szlaku”, konieczna rozbudowa portów morskich w Aktau, Kuryku i Bautino, podwyższanie standardu infrastruktury kolejowej i drogowej. W poszczególnych regionach realizowane mają też być projekty odpowiadające lokalnym potrzebom i specyfice²:

1. Obwód aktiubiński: rozbudowa międzynarodowego centrum logistyczno-handlowego w Aktobe (okręg przemysłowy na trasie Europa-Chiny Zachodnie); rozwój wydobycia rud niklu i kobaltu na złożach Sewero-Roždzestwenskoje i Južno-Szirpakainskoje; budowa zakładów przetwórstwa odpadów, klinik, ośrodków wypoczynkowych, ferm zwierząt.
2. Okolice Ałmaty: budowa odcinka korytarza transportowego Zachodnia Europa – Zachodnie Chiny; budowa specjalnej strefy ekonomicznej Chorgos – Wschodnia Brama; budowa kolei Żetygen – Chorgos i magazynów zbożowych przy granicy z Chinami; rozbudowa terminala pasażerskiego ałmatyńskiego lotniska; utworzenie kompleksu narciarskiego Kokzhailyau.
3. Obwód Akmola (na północy kraju): produkcja maszyn rolniczych (w tym kombajnów, traktorów), rozwój produkcji rolnej i hodowli.
4. Obwód atyrauski (na północ od Morza Kaspijskiego): elektryfikacja linii kolejowej na odcinku Makat-Kandyagash; budowa zautomatyzowanego zakładu przetwórstwa rybnego; budowa elektrowni wiatrowej w Karabatan.
5. Wchodni Kazachstan: projekty w branży metalurgicznej (m.in. produkcja dwutlenku tytanu czy wyrobów z cynku); budowa elektrowni wodnej na Irtyszu.
6. Astana: budowa zakładu produkcji wind, zakładu budowy lokomotyw; w okolicy Astany - inwestycje w złoża wapnia marmurowego Taskol.
7. Obwód Zhambyl: budowa ośrodków turystyczno-wypoczynkowych.
8. Obwód zachodnio-kazachstański: budowa cementowni w Uralsku, zakładów produkcji wełny mineralnej, sortowni śmieci.
9. Karaganda: oprócz tradycyjnej działalności metalurgicznej, produkcja wyrobów z betonu; budowa kompleksu do produkcji wołowiny; rozwój technologii obróbki elektroerozyjnej.
10. Obwód Kostanay: budowa kompleksu produkcji tkanin.
11. Kyzylorda (nad Jeziorem Aralskim): projektowane są huty szkła, produkcja krewetek.
12. Obwód mangistauski: budowa zakładu produkcji rur, tworzenie kurortu Kenderli.
13. Pavlodar: rozwój m.in. przemysłu mięsnego i aluminiowego.
14. Obwód północno-kazachstański: rozwój produkcji ozdobnych płytek ceramicznych.
15. Południowy Kazachstan: m.in. budowa małych elektrowni wodnych na rzece Sairam-Su.

Polska-Kazachstan: różne spojrzenia na liczby

Polska od kilku lat lokuje się na ok. 10 pozycji krajów eksportujących towary do Kazachstanu. Wg. danych Ministerstwa Gospodarki w okresie styczeń-wrzesień 2012 polski eksport wzrósł o

o 9,4% (do 402,7 mln dolarów). Import, w tym czasie zmalał o 29% (do 280,3 mln dolarów). Oceniając dane statystyczne trzeba pamiętać, że szacunki polskiego Ministerstwa Gospodarki różnią się znacznie od liczb podawanych przez władze Kazachstanu, dotyczy to zwłaszcza kazachstańskiego eksportu. Przykładowo wg danych kazachstańskich dla 2011 r. eksport do polski wyniósł 1305,5 mln dol (wg. MG 493,5 mln), a import 391,3 mln dolarów (polskie MG podaje 514,4 mln)³. Różnice te rzucają pewne światło na politykę informacyjną Kazachstanu, zwł. w sektorze naftowo-gazowym (wg. MG w 2011 r.

78,3% eksportu do Polski stanowiły produkty mineralne), którego dynamika bywa przeszacowana, aby utrzymywać wrażenie rozwojowości.

2013 – rok promocji Kazachstanu w Polsce?

Ministerstwo Gospodarki zakwalifikowało Kazachstan do kompleksowego programu promocji ogólnej w 2013 r. jako jeden z 5 rynków perspektywicznych (inne to Algieria, Brazylia, Kanada, Turcja), który realizować będzie firma Międzynarodowe Targi Poznańskie Sp. z o.o.⁴ W ramach tego projektu, do najbardziej perspektywicznych dla polskich przedsiębiorców zaliczono sektory spożywczy, rolny, przetwórstwa spożywczego, a także maszyn do przemysłu wydobywczego, urządzeń elektrycznych, technologii środowiskowych i wyrobów kosmetycznych. Równocześnie realizowane będą 3 branżowe programy promocji - w budownictwie, sektorze maszyn i urządzeń górniczych oraz przemyśle obronnym). Dla celów rozwoju współpracy dwustronnej, ułatwienia nawiązywania kontaktów i rozstrzygnięcia sporów powołana została Polsko-Kazachstańska Komisja Międzyrządowa ds. Współpracy Gospodarczej. Warto odnotować aktywną postawę ambasady Kazachstanu w promocji współpracy gospodarczej między regionami – przedstawiciele samorządów chętnie korzystają z zaproszeń do wizyt roboczych w Kazachstanie, co ma przełożenie na PR tego kraju w Polsce – przykładowo w drugiej połowie maja 2013 r. wyjazd taki odbędą samorządowcy z Wielkopolski. W drugiej połowie roku odbędzie się w Astanie pierwsze dwustronne forum regionalne „Kazachstan-Polska: Platforma partnerstwa i współpracy”, na którym obecni będą przedstawiciele samorządów z całego kraju.

Polski eksport do Kazachstanu – gdzie rośnie, gdzie maleje

Głównymi obszarami eksportu z Polski do Kazachstanu pozostają wyroby chemiczne: wg. danych MG w okresie styczeń wrzesień 2012 r. stanowiły 30,5% eksportu – spadł jednak wyraźnie udział farmaceutyków, wzrósł niektórych kosmetyków. Na kolejnej pozycji, z 26,7% eksportu, plasują się wyroby elektromaszynowe – tu rośnie udział np. podgrzewaczy do wody, pieców przemysłowych, za to wyraźnie maleje eksport samochodów, co wiąże się z regulacjami rosyjsko-kazachstańsko-białoruskiej Unii Celnej. Trzecim głównym obszarem polskiego eksportu do Kazachstanu są produkty rolno-spożywcze (12,7%), w tym mięso wołowe i wieprzowe, wyroby mleczarskie. Istnieje duży popyt na produkowane w Polsce mrożonki, kostki bulionowe, zupki w proszku. Interesującym z polskiego punktu widzenia jest rynek owoców. W styczniu 2013, a więc po 5 miesiącach sezonu 2012/2013 Kazachstan odnotował wzrost o 19% globalnego importu jabłek w porównaniu do sezonu poprzedniego⁵. Polska potroiła w ostatnim roku swój udział w eksporcie tych owoców do Kazachstanu i lokuje się w pierwszej trójce największych dostawców tych owoców obok Kirgistanu i Chin, przy czym jest wśród nich jedynym krajem niegraniczącym bezpośrednio z Kazachstanem, co daje jej atut pozycji lidera eksportu w regionie Europy Wschodniej. Podobną dynamikę utrzymuje rynek gruszek – sezon 2011/2012 przyniósł 1,5-krotny wzrost importu do Kazachstanu (w 5 poprzednich sezonach import rósł w sumie 8 razy)⁶. Ostatnim dużym sektorem, w którym Polska eksportuje swoje produkty jest branża drzewno-papiernicza, gdzie rozwija się zwłaszcza sektor artykułów higieniczno-kosmetycznych. Inne produkty pochodzące z Polski, na które jest zapotrzebowanie to np. artykuły fotograficzne, zegary, dywany, skóra, wyroby jubilerskie, korkowe, zabawki.

Memento: porażki polskiego biznesu w Kazachstanie

W ciągu ostatnich 5 lat doszło kilku głośnych, nieudanych prób wejścia polskiego biznesu na rynek poszukiwania surowców naturalnych w Kazachstanie. W 2009 r. obecny na rynku przez 10 lat krakowski PNiG (z grupy PGNiG) prowadzący odwierty na nowoeksplorowanych złożach, postanowił wycofać się z większości inwestycji w tym kraju i przenieść moce na rynki afrykańskie (Uganda, Mozambik) oraz bliskowschodnie⁷. Ostatecznie w 2010 r. spółka swoją aktywność w Kazachstanie

skoncentrowała, jako partner Petrolinvestu, na koncesji EmbaYugNeft⁸, wykonała też odwiert na zlecenie kazachstańskiego operatora North Caspian Oil Development LLP. Kierownictwo spółki tłumaczyło ograniczenie działalności w Kazachstanie trudnościami z otrzymywaniem wiz dla pracowników, problemami administracyjnymi, lepszym traktowaniu przez władze firm chińskich, oraz większymi perspektywami na wschodzących rynkach afrykańskich.

Wspomniany Petrolinvest Ryszarda Krauzego sukcesywnie zmniejsza swoją obecność w Kazachstanie. Do niedawna dysponował projektami poszukiwawczymi Emba niedaleko wybrzeża Morza Kaspijskiego, Profit w południowym Kazachstanie (w stronę granicy z Uzbekistanem), stosunkowo największą i najbardziej zaawansowaną koncesję OTG przy granicy z Rosją – gdzie eksploruje się m.in. struktury geologiczne Shyrak, Bestau, Ayganym, Koblandy, Tamdy – oraz kontraktami w porcie Aktau⁹. Spółka przyjęła strategię sprzedaży niepriorytetowych spółek, jakimi dysponuje w Kazachstanie. Na przełomie 2012 i 2013 r. los ten spotkał jej kazachstańską spółkę zależną TOO Company Profit – łącznie transakcja jej sprzedaży miała przynieść 6 mln dol. W tym samym czasie Petrolinvest ogłosił też sprzedaż swoich 79% udziałów, jakie miał w kazachstańskiej spółce TOO Emba Yug Nieft, holenderskiej Conwell Oil Corporation, za co spodziewa się 31 mln dol¹⁰. Polska firma planuje skoncentrować swoją działalność w Kazachstanie na swojej ostatniej spółce, TOO OilTechnoGroup (OTG), której 88,1% udziałów dysponuje. Zasoby perspektywiczne w obrębie eksplorowanego przez nią obszaru szacuje na 1,9 mld baryłek, a wartość złóż na 2,3 mld dol. Jednocześnie jednak do zainwestowania w rozwój OTG i nabycia części jej udziałów Petrolinvest zaprasza CNPC International (Kazakhstan), spółkę zależną chińskiego giganta China National Petroleum Corporation (CNPC), który dysponuje w kraju licznymi koncesjami, w tym sąsiadującymi ze złożami OTG¹¹. Może to zwiastować późniejsze pełne przejęcie. Jeszcze w ubiegłym roku OGT zawarł umowę z francuskim Totalem na wspólne poszukiwanie ropy w obrębie koncesji i odstąpienie 50% udziału w zyskach – fizycznie operacje w terenie mieli prowadzić Francuzi, za wyłączeniem struktury Shyrak, którą OTG pozostawił sobie do wyłącznej dyspozycji. Sukcesywny odwrót Petrolinvestu z Kazachstanu wiąże się sytuacją spółki w Polsce, gdzie walczy o przetrwanie. Sprzedaż spółek w Kazachstanie ma pokryć część zadłużenia grupy Petrolinvest, zwłaszcza wobec banku PKO BP, i raczej oddalić w czasie niż zapobiec jej upadkowi. Sam Ryszard Krauze, wbrew wcześniejszym zapowiedziom, sukcesywnie zmniejsza własny udział w spółce¹².

KGHM Polska Miedź S.A. w 2012 roku przymierzał się do wejścia na rynek wydobycia miedzi, złota i srebra w regionie Karagandy. Spółka zapowiadała złożenie stosownych ofert w celu uzyskania licencji. Ostatecznie jednak pod koniec stycznia 2013 r., z powodu braku porozumienia ze stroną kazachstańską, spółka zrezygnowała z inwestycji w tym kraju i postanowiła skupić się na już istniejących projektach zagranicznych: Victoria w Kanadzie i Sierra Gorda (SG) w Chile¹³. Oceniając tą decyzję (rozczarowującą dla samej KGHM), nie można pominąć wpływu rosnących kosztów jej innych inwestycji na świecie – budżet projektu chilijskiego zostanie prawdopodobnie przekroczony o 1/4. Globalnie cała branża zmagają się z rosnącymi kosztami podobnych projektów, m.in. w wyniku wzrostu o ok 60% cen stali. Dodatkowo niechętny ryzykowej transakcji był Skarb Państwa, główny udziałowiec KGHM, któremu zależy na pewnych, miliardowych dywidendach.

Rekomendacje

W Kazachstanie, w konsekwencji międzynarodowego kryzysu na rynkach finansowych, rośnie inflacja, której prawdziwe rozmiary wymykają się oficjalnym statystykom. Jest prawdopodobne, że prognozy utrzymania w latach 2013-14 wzrostu gospodarczego na poziomie na poziomie 6-7% nie dadzą się utrzymać. Wg. danych spółki Coface, która bada poziom grożących wybuchem frustracji społecznych na rynkach wschodzących, w Kazachstanie utrzymuje się on na wysokim poziomie i rośnie, co jest czynnikiem odstrasającym dla zagranicznych inwestorów¹⁴. Badania Coface obejmują wskaźnik presji na zmiany (m.in. inflację, bezrobocie, kontrolę korupcji) oraz instrumenty do przeprowadzenia zmiany

(m.in. edukację, więzi społeczne, odsetek młodych ludzi w społeczeństwie, pozycję kobiet) co wskazuje na potencjał załamania się polityczno-gospodarczego status quo. Dla inwestorów planujących długoterminową obecność w Kazachstanie, ważne jest dostosowanie się do stymulowanego aktualnie przez władze trendu do tworzenia spółek joint-venture i ze 100% kapitału zagranicznego dla pobudzania lokalnej produkcji, przy jednoczesnym ograniczaniu importu w przemyśle lekkim, ale także spożywczym, szklanym, papierniczym i innych. Inwestycje w Kazachstanie wiążą się z szeregiem ryzyk. W kraju odczuwalny jest rosnący protekcjonizm i obawa władz przed zdominowaniem rynku przez spółki zagraniczne, przez co narażone są one na coraz większą presję administracyjną. W związku ze szczególną i rosnącą pozycją Chin, konkurencja ze spółkami z tego kraju bywa nierówna. Endemicznym problemem dla przedsiębiorców jest korupcja i przywiązanie do nieformalnych układów na styku administracji i biznesu oraz niska jakość sądownictwa. Chociaż gospodarka Kazachstanu przechodzi pewne zawirowania, pozostaje perspektywnym kierunkiem dla polskich przedsiębiorców. W żywotnym interesie przedsiębiorców, a także współpracujących z nimi samorządowców, parlamentarzystów i agend rządowych jest poprawa sytuacji w omawianych obszarach, co osiągnąć można poprzez większą transparentność i podniesienie pozycji podmiotów gospodarczych wobec struktur państwowych, ograniczenie korupcji oraz zwiększoną ochronę prawną (przede wszystkim niezawisłość sądownictwa i sprawność jego funkcjonowania). Intensyfikacja kontaktów i nowe inicjatywy pomiędzy Polską i UE, a Kazachstanem z drugiej strony powinny zostać wykorzystane jako okazja do podjęcia prowadzących do tego działań.

Autor: Jędrzej Czerep

Jędrzej Czerep – analityk Fundacji Otwarty Dialog. Współpracuje z renomowanymi ośrodkami badawczymi (research fellow Fundacji im. Kazimierza Pułaskiego) i instytucjami międzynarodowymi (Rada Europy). Pracował z międzynarodowymi mass-mediami (Al-Jazeera English, Guardian), obrońcami praw człowieka (Amnesty International), organizacjami lobbyngowymi (Culture Action Europe, Bruksela).

W celu otrzymania bardziej szczegółowych informacji prosimy o kontakt:

Lyudmyla Kozlovska, Fundacja Otwarty Dialog

lyudmylakozlovska@odfoundation.eu

¹ <http://invest.gov.kz/?option=content&itemid=243>

² <http://baseinvest.kz/project>

³ <http://www.mg.gov.pl/files/upload/16597/KW%20Kazachstan%205.12.2012.doc>

⁴ <http://www.mg.gov.pl/files/upload/16546/program%20ogolny%20-%20Kazachstan.doc>

⁵ Kazakhstan increases apple imports in 2012/13, Fruit Inform, 18.01.2013 <http://www.fruit-inform.com/en/news/152240>

⁶ Kazachstan - rośnie import gruszek, Fresh Market, 02.10.2012, http://www.fresh-market.pl/katalog_produkow/Owoce;n1514296460

⁷ PNiG wycofuje się z Kazachstanu do Afryki, Forsal, 10.10.2009, <http://forsal.pl/drukowanie/357938>

⁸ PGNiG SA i PETROLINVEST skoncentrują współpracę na koncesji EmbaYugNeft, PGNiG, 17.02.2010, <http://www.pgnig.pl/print/news?r.news.newsId=16824>

⁹ Lokalizacja obszarów kontraktów Petrolinvestu w Kazachstanie, <http://www.petrolinvest.pl/przemysl-naftowy-i-gazowy-w-republice-kazachstanu.html>

¹⁰ Petrolinvest bliżej sfinalizowania sprzedaży dwóch firm, Parkiet, 01.02.2013, <http://www.parkiet.com/artukul/1305374.html>

- ¹¹ Petrolinvest chce sprzedać część udziałów w OTG, Parkiet, 16.01.2013, <http://www.parkiet.com/artykul/24,1302147-Petrolinvest-chce-sprzedac-czesc-udzialow-w-kazachskim-OTG.html>
- ¹² Petrolinvest: Spadł udział Krauzego, Parkiet, 26.01.2013, <http://www.parkiet.com/artykul/24,1304093-Spadl-udzial-Ryszarda-Krauzego-w-Petrolinvescie.html>
- ¹³ KGHM rezygnuje z Kazachstanu. Najważniejsze będą inwestycje w Chile, Forsal, 30.01.2013, <http://forsal.pl/drukowanie/676946>
- ¹⁴ Coface: Powrót zagrożeń na rynkach wschodzących, Gazeta Ubezpieczeniowa, 28.03.2013, http://www.gu.com.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=46853:coface-powrot-zagroe-na-rynkach-wschodzacych&catid=92&Itemid=95